

ACHILLE MBEMBE • Düşmanlık Politikaları

Bu eser, Institut Français kurumunun yayına destek programından yararlanmıştır.
Cet ouvrage a bénéficié du soutien des Programmes d'aide à la publication
de l'Institut français.

Politiques de l'inimitié

© 2016 Editions La Découverte, Paris

İletişim Yayınları 2914 • Politika Dizisi 204

ISBN-13: 978-975-05-2937-5

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Melike Işık Durmaz

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ece Ziya

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ACHILLE MBEMBE

Düşmanlık Politikaları

Politiques de l'inimitié

ÇEVİREN *Ayşen Gür*

ACHILLE MBEMBE 1957'de Kamerun'da doğdu. Tarih lisans ve yüksek lisans eğitimi ülkesinde gördü. Tarih doktorasını ve siyaset bilimi yüksek lisansını Paris'te yaptı. Afrika tarihi ve politikaları uzmanlığının yanında, günümüzün önde gelen post-kolonyal yaklaşım kuramcılarındandır. ABD'de birçok üniversitede ders verdi. Senegal'in başkenti Dakar'da, Afrika'da Sosyal Bilimler Gelişmesi Konseyi'ni yönetti. Halen Güney Afrika'da Johannesburg Witwatersrand Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nü yönetiyor. Yayımlanmış eserleri şunlardır: *Afriques indociles: christianisme et pouvoir d'Etat en société postcoloniale* (1988), *La naissance du maquis dans le Sud-Cameroun* (1998), *De la postcolonie* (2000), *Sortir de la grande nuit. Essai sur l'Afrique décolonisée* (2010), *Critique de la raison nègre* (2013) [Zenci Akılın Eleştirisi, İletişim, 2019], *La politique de l'inimitié* (2016), *Brutalisme* (2020).

*Fabien Éboussi Boulaga,
Jean-François Bayart
ve Peter L. Geschiere'ye...*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Dünyanın Karşı Karşıya Olduğu Sınav	9
--	---

1 Demokrasiden Çıkış..... 19

Tersine dönüş, altüst oluş ve hızlanma.....	20
Demokrasinin karanlık bedeni.....	27
Mitolojiler.....	34
Tanrısal olanın yıkımı.....	44
Nekropolitika ve arzusuz ilişki.....	50

2 Düşmanlık Toplumu..... 61

Korku yaratan nesne.....	62
Düşman: Ben olan o Öteki.....	69
İman köleleri.....	74
Güvensizlik hali.....	76
Nanoırkçılık ve narkoterapi.....	80

3 Nekropolitika..... 91

Politika, ölüm çalışması ve “özne oluş”.....	92
Biyoiktidar ve düşmanlık ilişkisi.....	97
Nekroiktidar ve geç modern dönemde sömürgeci işgal.....	108
Savaş makineleri ve heteronomi.....	114
Hareket ve metal üzerine.....	121
Sonuç.....	126

4 Fanon'un Eczanesi	127
Yıkım ilkesi.....	128
Nesneler toplumu ve yıkımın metafiziği.....	143
Irkçı korkular.....	148
Radikal sömürgeleştirme ve hayal gücünün bayramı.....	153
Özen ilişkisi.....	156
Sersemletici ikiz.....	161
Elden giden hayat.....	169
5 Şu Usandırıcı Güney	175
Hümanizmin çıkmazları.....	176
İnsanın Ötekisi ve nesnenin soyağaçları.....	180
Dünya sıfır.....	185
Karşı-müze.....	189
Otofaji.....	191
Kapitalizm ve animizm.....	196
Canlının kurtuluşu.....	199
SONUÇ	
Gelip Geçici İnsanın Etiği	205
KAYNAKÇA	213

Dünyanın Karşı Karşıya Olduğu Sınav

Elinizde bir kitap tutmanız, ondan nasıl yararlanacağımızı bilmeye yetmez. Başlangıçta, içinde hiçbir sır taşımayan bir kitap yazmak istersiniz. Sonunda, ortaya taslak karalamaları, birbirine paralel bölümler, birbirinden az çok kopuk hatlar, fırça darbeleri, güçlü ve hızlı hareketler, hatta hafif geri çekilmeler, ardından ani altüst oluşlarla dolu kısa bir deneme çıkar.

Ele almayı amaçladığım tema, kuşkusuz, bir kemanın yumuşak ezgisine dönüşemeyecek kadar zorluydu. İçinde kaskatı bir kemik, bir kafatası veya iskelet barındırıyordu. Bu kemiğin, bu kafatasının ve bu iskeletin isimleri vardı: yeryüzünün yeniden nüfuslandırılması, demokrasiden çıkış, düşmanlık toplumu, arzusuz ilişki, kanın sesi, çağımızın zehri ve panzehri olarak terör ve karşı-terör gibi (1. ve 2. Bölümler). Bu farklı iskeletlere ulaşmanın en iyi yolu, cansız değil, aksine gerilim ve enerji dolu bir biçim üretmektir. Sonuçta, okurun, üzerinde özgürce dolaşabileceği, denetimsiz ve serbest bir görünüme sahip bir metin ortaya çıktı. Okur burada istediği kadar kalabilir, sayfalar arasında gönlüne göre gezinebilir, istediği anda istediği kapıdan yeniden girip çıkabilir. Metnin her sözcüğüyle, her iddiasıyla eşit bir eleştirel mesafeyi koruyarak ve gerekirse bir parça kuşku duyarak, istediği yönde ilerleyebilir.

Aslında her yazma girişiminin bir gücü seferber etmesi veya bir anlaşmazlığı –burada buna bir unsur diyoruz– kurcalaması beklenir. Bu örnekte, zorlu bir unsur ve safları sıklaştırmış bir güç, bağı güçlendirmekten çok ayıran bir güç – tamamen kendine dönük, dünyanın geri kalanından ayrılmaya çalışan, ama bir yandan da tüm dünyada egemenlik kurma iddiasında bulunan, bir kopuş ve yalıtım gücü söz konusu. Bunu izleyen düşünce ise, dünya ölçeğinde düşmanlık ilişkisi ve bu ilişkinin günümüz koşullarındaki sayısız şekliyle ilgilidir. Platon’un *pharmakon* kavramı –aynı anda hem tedavi edici hem zehirleyici etki eden bir ilaç düşüncesi– bunun mihenk taşını oluşturuyor. Burada, kısmen Frantz Fanon’un siyasal ve psikiyatrik çalışmalarına dayanarak, sömürgecilikten çıkış sürecindeki çatışmaların izini sürerek, (fetih ve işgal, terör ve ayaklanmaların bastırılması görünümü altında) savaşın 20. yüzyıl sonunda çağımızın kutsadığı bir değer haline geldiğini ortaya koyacağız.

Bu dönüşüm, liberal demokrasileri yavaş yavaş olağanüstü hali olağanlaştırmaya, kendi toprakları dışında denetimsiz eylemlere girişmeye, hem kendi içlerinde hem de düşmanlarına karşı diktatörce uygulamaları hayata geçirmeye iten tutku hareketlerini alabildiğince serbest bıraktı. Bu dönüşümün sonuçları üzerine ve artık şiddet ile yasa, kural ile istisna, savaş hali, güvenlik hali ve özgürlük hali arasındaki ilişkiler gibi sorunların hangi yeni terimlerle belirlendiği üzerine düşünüyoruz. Bu denemenin amacı, sadece yeni nüfus dolaşımı döngüleriyle yeryüzündeki nüfusun yer değiştirmesi ve dünyanın küçülmesi bağlamında atavik milliyetçiliğin eleştirisi için yeni yollar açmak değil. Bunun yanı sıra, dolaylı yoldan, hümanizmin ötesine geçerek bütün canlıları kapsayacak bir politikanın ve ortak bir soyağacının hangi temeller üzerine kurulabileceğini de sorgulamak...

Deneme, çağımızın “kendisi dışındaki her şeyi yok saymak” biçiminde özetleyebileceğimiz dünya anlayışını –ya da daha doğrusu dünyayı kullanma anlayışını– ele alıyor. Bu sürecin bir soykütüğü ve bir adı var: ayrılışa ve *ilişkisizleşmeye* doğru gidiş. Bu da bir yok oluş endişesi ortamında gerçekleşiyor. Gerçek-

ten de bugün, bunun yarattığı dehşetle sarsılmış olanların sayısı oldukça fazla. Bu insanlar bir işgale uğradıklarını ve yeryüzünden silinmek üzere olduklarını düşünerek kaygılanıyorlar. Koskoca halklar, kimliklerinin varlığını sürdürülebilmek için gerekli kaynakların tükenmek üzere olduğu sanrısı içindeler. Artık gidilecek bir yer olmadığını, tehdit ve tehlikeden korunmak için çitlerin sayısının artırılıp yükseltilmesi gerektiğini düşünüyorlar. Hiçbir şeyi, özellikle de kendi suçlarını ve hatalarını hatırlamak istemiyor, kendi kendilerine ürettikleri ve esiri oldukları kötülük nesnelere korkusuyla yaşıyor ve artık bunlardan şiddet yoluyla kurtulmak istiyorlar.

Durmaksızın icat ettikleri ve sonunda çarpıcı bir dönüşle bugün kendilerini kuşatan cinlerin ellerine düşmüş durumdadır. Fazla uzak olmayan bir geçmişte, sömürgecilik ve emperyalizm gibi başka açılardan çok yıkıcı güçlerin ağına düşmüş pek çok Batılı olmayan toplumun sorduğu soruları artık onlar soruyor:¹ Tüm olup bitene bakınca, Öteki'nin hâlâ kendi benzerim olduğunu düşünebilir miyim? Şu anda ve burada olduğu gibi iki ayrı uca savrulmuş kendi insanlığım ile Ötekilerin insanlığı hakkında ne söylenebilir? Öteki'nin yükü bu kadar ezici hale geldiğine göre, benim yaşamımla onun varlığı, onun yaşamıyla benimki arasındaki bağın kopması daha iyi değil mi? Öteki, benim yok olmamdan başka bir amaç taşımadığı halde, neden her şeye rağmen ona göz kulak olmam, onunla ilgilenmem gerekiyor? Eğer insanlık, nihai olarak dünyaya ait ve dünyanın parçası olduğu için varsa, ortak kırılma noktamızı ve sonluluğumuzu karşılıklı kabul ederek, bu kabul temelinde Ötekilerle nasıl bir ilişki kurabiliriz?

Artık açıkça görülüyor ki, daireyi genişletmek değil, tam tersine düşmanları, ülkeye kaçak girenleri, yabancıları, bizden olmayan herkesi belli bir mesafede tutmak için ilkel biçimlerde sınırlar yaratılması söz konusu. Hareket imkânlarının hiç olmadığı kadar eşitsiz biçimde yeniden dağıtılmasıyla belirlenen ve insanların çoğu için hareket haline olmanın ve dolaşımın tek

1 Chinua Achebe, *Le Monde s'effondre*, Présence africaine, Paris, 1973 [*Parçalanma*, çev. Nazan Arıbaş Erbil, İthaki, İstanbul, 2011].

hayatta kalma şansını oluşturduğu bir dünyada, sınırların acımasızlığı, zamanımızın temel verisini oluşturuyor. Sınırlar artık aşılabilir yerler değil, ayıran çizgiler... Az ya da çok daraltılan ve askerleştirilen bu mekânlarda, her şeyin hareketsiz olması isteniyor. Bu noktalarda hayatları sona eren, boğulmazlarsa ve ya elektrik şokuna uğramazlarsa geldikleri yere geri gönderilen kadın ve erkeklerin sayısı çok fazla.

Eşitlik ilkesi, hem ortak köken ve ata köke dayalı topluluk yasası tarafından, hem de vatandaşlığın parçalanarak “saf” vatandaşlık (yerliler) ile sonradan olma vatandaşlık (çoktandır gücünü yitiren bu vatandaşlık ortadan kaybolma tehlikesine karşı korunmuş değil) arasında ikiye ayrılmasıyla da zedelenmiş durumda. Çağın tehlikeli ve karakteristik koşullarında, artık sorun, en azından görünüşte, yaşamı ve özgürlüğü, hakikatin bilinmesi ve kendine değil başkalarına gösterilen özenle nasıl bağdaştıracağımız değil. Artık asıl sorun, bir çeşit ilkel patlama içinde, yarı acımasız yarı erdemli yöntemlerle güç istencini günümüze nasıl uyarlayacağımızı bilmekte yatıyor.

Savaş demokrasinin bağrına bir hedef ve zorunluluk olarak yerleşmekle kalmadı, politikaya ve kültüre de sızdı. Hem ilaç hem zehir –*pharmakon*’umuz– haline geldi. Savaşın, dönemimizin *pharmakon*’u haline dönüşmesi ise, sömürgecilik örneğindeki gibi, toplumlarımızı adım adım demokrasiden uzaklaşmaya ve düşmanlık toplumlarına dönüşmeye iten uğursuz tutkuları serbest bıraktı. Sömürge ilişkisinin ve sayısız yeni şeklinin gezeğimiz ölçüğünde devam ettirilmesi eğiliminden Kuzey toplumları da kaçabilmiş değil. Teröre karşı savaş ve dünya ölçeğinde bir “olağanüstü halin” tesisi, bu eğilimi daha da güçlendiriyor.

O halde, gölgesi bu denemede kendini gösteren Frantz Fanon’u anmadan savaş zamanımızın *pharmakon*’u olarak kabul etmek mümkün mü? Sömürgecilik savaş –kendisi özellikle bu savaştan söz eder– sonuçta ve son kertede yeryüzünün *nomos*’unun ana kalıbı olmasa bile, en azından kurumsallaşmasında en önemli rolü oynayan araçlardan biri oldu. Fetih ve işgal savaşları ve birçok açıdan imha savaşları, sömürge savaşları, tıpkı yabancı devletlere karşı yürütülen savaşlar ve ırk savaşları ka-

dar kuşatma savaşlarıydılar. Ama kurtuluş savaşlarının, “ayaklanmaları bastırmaya yönelik” savaşları tetiklemedikleri durumda, bunların iç savaşa, savunma savaşına benzer yönlerinin de olduğu nasıl unutulabilir? Aslında savaşların zincirleme biçimde cereyan etmesi, neden ve sonuçlarının birbirine bağlı olması bunların bunca dehşete ve zulme yol açmasının da nedenidir. Bu savaşlar işte bu nedenle, bunlara maruz kalanların veya katılanların, basitçe ve dehşetli bir biçimde varoluş duygusunun ortadan kalktığına ve hayali bir mutlak güce inanmalarına yol açtı.

Günümüz savaşlarının –teröre karşı savaş ve çeşitli işgal biçimleri de dahil olmak üzere– çoğu gibi sömürge savaşları da imha ve yağma savaşları olmuştur. Hem mağluplar hem galipler açısından, tarif edilemez, neredeyse isimsiz, telaffuz edilmesi zor bir şeyin yıkımına neden olan savaşlar olmuştur bunlar. Yenmeye çalıştığımız, ama aynı şekilde yaralarını da sarabileceğimiz düşmanda, insanın başka bir yüzünü, yani bize benzeyen birini görmemiz mümkün müdür (4. Bölüm)? Bu savaşlar, insanların bölünme yeteneğini ikiye katlayan güçlü tutkuları serbest bıraktılar. Kimilerini, bastırdıkları isteklerini geçmişe göre daha açıkça itiraf etmeye, kimilerini de en karanlık mitleriyle çok daha doğrudan iletişim kurmaya zorladılar. Bu savaşlar, kimilerini daldıkları derin uykudan uyandırdı, ilk kez çevrelerindeki dünyaya ait olmanın gücünü duymalarını, kendi kırılganlıklarını ve eksikliklerini hissetmelerini sağladı. Nihayet bazıları da, tanımadıkları üçüncü kişilerin çektikleri acılara tanık olarak bu acıdan etkilendiler. Acı çeken bu sayısız bedenin çağrısına uyarak, o güne kadar kendilerini içine hapsettikleri kayıtsızlık çemberinden birdenbire dışarı çıktılar.

Sömürge iktidarı ve aynı adı taşıyan savaş karşısında, Fanon, yaşayan insandan başka bir özne olmadığını anlamıştı (4. Bölüm). Canlı, yaşayan varlık olarak özne, dünyaya açıktı. Başka canlıların ve canlı olmayanların yaşamını anlayarak kendi yaşamını da anlıyordu; kendisinin de bir canlı olarak var olduğunu görebiliyor ve bu noktadan sonra ilişkideki asimetriyi düzeltebileceğini ve bu ilişkiye bir karşılıklılık boyutu getirebileceğini, insanlığa karşı bir sorumluluk taşıyabileceğini fark ediyordu. Öte

yandan Fanon, gösterilen bu sorumluluk jestinin, muadiliyet ve karşılıklılık olasılığını (diğerleriyle hakiki anlamda karşılaşmayı) mümkün kılabilen bir yeniden sembolleştirme pratiğı olduğunu düşünüyordu. Hadım edilmeyi reddeden sömürge insanlarına, Avrupa'ya sırtlarını dönmelerini, yani kendi çabalarıyla yeniden başlamayı, bellerini büken kategorilerin dışına çıkarak ayakta durmalarını öneriyordu. Zorluk yalnızca herhangi bir ırkla tanımlanmaktan değil, bu tanımlamanın koşullarını içselleştirmekten, hadım edilmeyi bizzat isteyecek duruma düşmekten ve bir suç ortağı haline gelmekten kaynaklanıyordu. Çünkü Öteki'nin kendisi hakkında yarattığı kurguda her şey veya neredeyse her şey, sömürgeleştirilmiş toprakların insanını, bu kurguyu kendi varlığı ve gerçeğı olarak kabul etmeye zorluyordu.

Yani Fanon ırk yükünden kurtulmaya çalışan ezilmişlere uzun bir sağaltım süreci önermekteydi. Bu sağaltım, dil ve algılayış aracılığıyla, dilde ve algılayışta, dünyada insan olmanın Öteki'ne maruz kalmayı kabul etmek olduğu şeklindeki temel gerçekliğin öğrenilmesiyle başlıyordu. Süreç daha sonra insanın kendi üzerinde yapacağı devasa bir çalışmayla, insanın en canlı ve kırılğan ortak zemini üzerinde yeni birlikte varoluş (hatta inanç birliğı) deneyimleri, yeni beden deneyimleri, yeni hareket deneyimleri edinmesiyle ve elbette şiddet pratikleriyle devam ediyordu. Bu şiddet, sömürge sistemini hedef alıyordu. Bu sistemin özelliklerinden biri, sorumluluk almaya, yardımlaşmaya, merhamete ya da çoğı zaman acımaya yer tanımayan bir dizi eziyetin imal edilmesiydi. Her şey, yerlilerin çektikleri acıya duyarsızlaşmayı sağlamak üzerine kuruluydu. Üstelik, sömürge şiddetinin bir işlevi de, boyun eğdirilen kişinin arzu gücünü ele geçirerek bu gücü dilediğince yönlendirmektir. Sömürge aygıtı, yerlinin yerine düşünüp sanki onun iyiliğini istiyormuş gibi yaparak, onun yaşama isteğinin önüne set çekmekle kalmıyordu; onun, kendisini, eyleme geçecek ahlaki bir varlık olarak görme gücünü azaltmayı hedefliyordu.

Fanon'un siyasal ve klinik pratiğı, bütün kararlılığıyla işte bu düzene karşı çıktı. Modern çağdan miras kalan, ancak kendi döneminin bir türlü çözemediğı büyük çelişkilerden birine

parmak basmakta birçoklarından çok daha başarılı oldu. Modern zamanların şafağında, dünya nüfusunun büyük yer değiştirme hareketi başlamıştı ve bu, kitlesel bir “toprakları ele geçirme” (sömürgeleştirme) seferberliğinin üzerine kuruluydu; ki bu topraklara el koyma hareketi, o güne kadar insanlık tarihinde hiç bilinmeyen teknikler sayesinde, daha önce görülmemiş bir ölçekte gerçekleşmişti. Yeni toprakların talanı, demokrasinin dünya çapında yayılmasını sağlamanın tersine, yeni bir yeryüzü hukukunun (*nomos*) doğmasına yol açmıştı. Bu hukukun başlıca özelliği de savaşı ve ırkı, tarihin en önemli iki kutsalı ilan etmektir. Savaşın ve ırkın, sömürgecilik kazanında kutsallaştırılması, onları modernitenin hem zehri hem panzehri, çifte *pharmakon*’u haline getirmişti.

Fanon, bu koşullar altında *kurucu* bir siyasal olay olarak sömürgecilikten kurtuluşun şiddetten uzak olamayacağını düşünüyordu. Her durumda, etkin ilkel güç, yükselip tahtına oturmadan önce de vardı. Sömürgelesizleşme süreci, kendisini tümüyle açıklama kabiliyetine sahip, canlı bir beden hareketi geçirilmesi demekti ve bu beden, özünü kavramasını engelleyen, kendisinden önceki ve kendi dışındaki her şeyle, hiç çekinmeden çarpışmaya girebilirdi. Ancak saf ve sınırsız şiddet, ne kadar yaratıcı olursa olsun, kendini muhtemel bir körleşmeden asla tamamen koruyamazdı. Verimsiz bir tekrarın içine düşerek her an yozlaşabilir ve enerjisi de sadece amaçsızca yıkımı hedefleyen bir yıkıcılığa dönüşebilirdi.

Öte yandan, tedavinin ilk işlevi hastalığın kökünün tamamen kazınması, ölümün ortadan kaldırılması ve ölümsüzlüğe ulaşmak değildi. Hasta; ailesiz, aşksız, insan ilişkileri olmayan, bir toplulukla inanç paydaşlığı kuramamış bir insandı. O *öncelikli olarak* ortak bir soyu veya kökeni paylaşmadığı başka insanlarla hakiki bir ilişki kurma olasılığından mahrum olan kişiydi (4. Bölüm). Bu *birbiriyle bağları olmayan* insanların dünyası (veya sadece diğer insanlardan uzak olmayı amaçlayan insanların dünyası), sürekli değişen şekillerde de olsa hâlâ bizimle birlikte. Yeniden ortaya çıkan Yahudi düşmanlığının ve onun benzeri İslâmofobinin dolambaçlı yollarında bize eşlik ediyor.

Çağımızın adeta altını oyan Apartheid ve endogami arzusu gibi biçimlere bürünerek bizi sanrılı bir “yabancılardan temizlenmiş toplum” karabasanına hapsediyor.

Neredeyse her yerde kan hukuku, kısasa kısas hukuku ve ırk ödevi –atavik milliyetçiliğin iki kurucu içeriği– yeniden boy veriyor. Demokrasilerin bugüne kadar az çok gizli kalmış şiddet eğilimi, hayal gücünü kuşatan ve içinden çıkılması gittikçe zorlaşan ölümcül bir çember çizerek yeniden su yüzüne çıkıyor. Siyasal düzen, hemen her yerde, ölüme yönelen bir örgütlenme biçimi olarak kendini yeniden oluşturuyor. Moleküler bir öze sahip, sözde savunmacı bir terör, yavaş yavaş şiddet, cinayet ve yasa; inanç, buyruk ve itaat; norm ve istisna; hatta özgürlük, sürgün ve güvenlik arasındaki ilişkileri bulandırarak meşruiyet kazanmaya çalışıyor. Hukuk ve adaleti öne sürerek cinayeti ortak yaşamın muhasebesinden dışlamak artık söz konusu değil. Her defasında, riske atılan en yüce değer, yani hayat oluyor. Vatandaş kategorisinin iki yeni ikamesi olarak *terörist* ya da *teröre maruz kalan* insan, her ikisi de cinayeti artık reddetmiyor. Tam tersine, (öldürmek veya ölmek biçimlerinde) ölüme karşı olsalar bile, yine de onu kan ve kılıçla yazılmış bir tarihin –Varlığın tarihinin– nihai güvencesi olarak görüyorlar.

İnsani bağın ortadan kaldırılamazlığı, insanlar arasındaki ve onunla diğer canlılar arasındaki koparılamaz ilişki, genel olarak insanın ve özel olarak da savaşın mağduru insanın kırılğanlığı ya da canlı olanı kaleme almak için gereken sorumluluk –Fanon hem düşüncesinde hem de pratiğinde başından sonuna kadar tüm bu kaygıları gözetmiştir. İzleyen bölümlerde, dolaylı olarak ve karşımıza çıktığı değişken biçimlerde bu sorgulamalara değineceğiz. Fanon Afrika’ya özel olarak ilgi gösterdiğinden ve kendi kaderini kıtanın kaderine kesin olarak bağladığından, Afrika’nın onun düşüncesinde ön planda yer alması doğaldır (5. Bölüm).

Öyle adlar vardır ki, temsil ettikleri şeye doğrudan gönderme yapmadıklarından, onun üstünden veya yanından geçerler. Meselenin şeklini bozar ve kılık değiştirmesine neden olurlar. İşte bu nedenle o şey, hem ada hem de her tür tercüme girişi-

mine direnir. Bunun nedeni bir maske takması değildir; öyle bir çoğalışp büyüme gücü vardır ki, her türlü tanımlama birden gereksiz hale gelir. Fanon için Afrika'nın ve Afrika'nın maskesi olan Zenci'nin* durumu buydu. Binbir çeşit şeyin içine tıkkıştırıldığı, ne ağırlığı ne de tarihsel bir zemini olan, her önüne gelenin aklına geleni umarsızca söyleyebildiği bir varlık mıydı Afrika? Yoksa bu yeni küresel çağda kendi yaşam kaynaklarıyla kendini tanımlayabilecek ve ortaya koyabilecek bir güç ve aynı zamanda muktedir bir proje miydi?

Fanon, tekrara düşmeden canlıların dünyasını aktarabilmek adına, insanların yüzeyler ve derinlikler, ışıklar ve yansımalar dünyası ile gölgeler dünyası deneyimine eğildi. Anlam söz konusu olduğunda, onu aramak için hem yapılara hem de yaşamın gölgede kalan yönüne bakmak gerektiğini biliyordu. Dile, söze, müziğe, tiyatroya, dansa, süse, dekora, her türlü teknik nesneye ve psikik yapıya gösterdiği olağanüstü dikkat buradan ileri geliyordu. Bunları bir yana bırakırsak, bu denemede biz asla ölümlere ağıt yakmıyor, yolumuzu *biçim değişimlerinin* büyük düşünürünün yoluyla birleştiriyoruz.

Bunu yapabilmek için baş dönmesi, erime ve dağılma arasında gidip gelen simgesel bir yazım biçiminden daha uygunu bulunamazdı. Bu, iç içe geçmiş kıvrımlardan oluşan, dalları ve gövdesiyle her defasında kaçış noktalarında buluşan bir yazım biçimidir. Anlaşılacağı gibi, bu yazıda dilin işlevi, ölümün güçlerine terk edilmiş olanı hayata geri döndürmektir. Geleceğin cevher yataklarına giden yolu yeniden açmaktır ve biz buna fazla uzak olmayan bir geçmişte ne kadar insan, ne kadar hayvan, ne kadar nesne, ne kadar eşya veya ne kadar meta olduklarını söylemenin zor olduğu insanların geleceğiyle başlayacağız (5. Bölüm).

Johannesburg, 24 Ocak 2016.

(*) Burada "Zenci" kelimesini Fransızca "Nègre" kelimesinin karşılığı olarak kullanıyoruz. Yazar burada ve daha sonra sıklıkla "nègre" kelimesini bilinçli olarak kullanıyor. İdeolojik bir yükü olmayan "noir" (siyah) kelimesini kullandığı yerlerde Türkçeye "siyah" olarak çevirdik – ç.n.